

Date: 27th March-2026

RIVOJLANISHDA NUQSONI BO'LGAN BOLALAR UCHUN YORDAMCHI
PEDAGOGIK MATERIALLARNI INKLYUZIV TA'LIMDA
QO'LLANILISHINING AHAMIYATI

Sotqinova Shoxsanam Xayrulla qizi

Andijon Davlat Pedagogika Instituti

“ Maktabgacha ta'lim va maxsus pedagogika” fakulteti

Sirtqi ta'lim 305-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan yordamchi pedagogik materiallarning inklyuziv ta'lim tizimidagi o'rni, mazmun-mohiyati va amaliy ahamiyati batafsil yoritilgan. Tadqiqot davomida yordamchi didaktik vositalarning o'quvchilarning individual xususiyatlari, qobiliyatlari hamda ta'lim olish ehtiyojlariga mos ravishda qo'llanilishi ularning bilimlarini o'zlashtirish darajasi sezilarli darajada oshirishi asoslab berilgan. Shuningdek maqolada visual, audiovisual va interaktiv materiallarning rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning bilish jarayonlariga, mustaqil fikrlash ko'nikmalariga hamda ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'siri tahlil qilingan. Inklyuziv ta'lim sharoitida pedagoglarning kasbiy kompetensiyalari, innovatsion yondashuvlari va individual ta'lim strategiyalarini qo'llash zarurati alohida ta'kidlangan. Tadqiqot natijalari yordamchi pedagogik materiallardan samarali foydalanish inklyuziv ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim tizimi, yordamchi pedagogik materiallar, rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar, maxsus ta'lim ehtiyojlari, individual yondashuv, didaktik vositalar, pedagogik texnologiyalar, ijtimoiy moslashuv, o'quv motivatsiyasi, ta'lim samaradorligi

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the role, essence, and practical significance of auxiliary pedagogical materials designed for children with developmental disabilities within the framework of inclusive education. The study highlights that the appropriate use of supportive didactic tools, tailored to students' individual characteristics, abilities, and educational needs, significantly enhances their learning outcomes.

Furthermore, the paper examines the impact of visual, audiovisual, and interactive materials on cognitive processes, independent thinking skills, and social adaptation of learners with special educational needs. Particular attention is given to the professional competence of teachers, the importance of innovative approaches, and the implementation of individualized teaching strategies in inclusive classrooms. The findings suggest that the effective integration of auxiliary pedagogical materials is a key factor in improving the overall quality and effectiveness of inclusive education.

Keywords: inclusive education system, auxiliary pedagogical materials, children with developmental disabilities, special educational needs, individualized approach, didactic

Date: 27th March-2026

tools, pedagogical technologies, social adaptation, learning motivation, educational effectiveness

Аннотация: В данной статье всесторонне раскрываются роль, сущность и практическое значение вспомогательных педагогических материалов, предназначенных для детей с нарушениями развития, и системе инклюзивного образования. В ходе исследования обосновано, что применение дидактических средств с учетом индивидуальных особенностей, способностей и образовательных потребностей учащихся способствует значительному повышению уровня усвоения знаний. Также в статье анализируется влияние визуальных, аудиовизуальных и интерактивных материалов на познавательные процессы, развитие самостоятельного мышления и социальную адаптацию детей с особыми образовательными потребностями. Особое внимание уделяется профессиональной компетентности педагогов, необходимости внедрения инновационных подходов и индивидуальных образовательных стратегий. Результаты исследования подтверждают, что эффективное использование вспомогательных педагогических средств является одним из ключевых факторов повышения качества инклюзивного образования.

Ключевые слова: инклюзивное образование, вспомогательные педагогические материалы, дети с нарушениями развития, особые образовательные потребности, индивидуальный подход, дидактические средства, педагогические технологии, социальная адаптация, учебная мотивация, эффективность образования.

KIRISH. Hozirgi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida inklyuziv ta'limni rivojlantirish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Inklyuziv ta'lim barcha bolalarga, ularning jismoniy yoki psixik rivojlanishidagi xususiyatlardan qat'iy nazar, teng ta'lim olish imkoniyatini yaratishga qaratilgan muhim pedagogik yondashuvdir. Ayniqsa, rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarni umumiy ta'lim muhitiga integratsiya qilish masalasi dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etmoqda.

Zamonaviy pedagogik amaliyot shuni ko'rsatadiki, bunday o'quvchilar bilan ishlashda an'anaviy o'qitish usullari har doim ham yetarli darajada samarali bo'lavermaydi. Shu sababli ta'lim jarayonida yordamchi pedagogik materiallardan foydalanish zarurati ortib bormoqda. Ushbu materiallar o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda bilimlarni o'zlashtirishni yengillashtiradi, ularning bilish faolligini oshiradi hamda o'quv jarayonini yanada samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, yordamchi pedagogik vositalar nafaqat o'quv materiallarini tushunishni osonlashtiradi, balki rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarning ijtimoiy moslashuvi, kommunikativ ko'nikmalari va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda ham muhim omil yengil o'yinchoqlar, model va manipulyativ predmetlar hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim sharoitida ushbu vositalardan samarali foydalanish pedagogdan yuqori kasbiy mahorat, innovatsion yondashuv va individual ta'lim strategiyalarini qo'llashni talab etadi.

Date: 27th March-2026

Shu nuqtai nazardan , rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun yordamchi pedagogik materiallarning inklyuziv ta'lim jarayonidagi o'rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Yordamchi pedagogik materiallar-bu o'quv jarayonini samarali qilish, murakkab tushunchalarni tushunarli shaklda yetkazish va o'quvchilarning individual ehtiyojlarini qondirishga mo'ljallangan didaktik vositalardir. Inklyuziv ta'lim sharoitida ularning roli nihoyatda katta , chunki ular rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarning bilim olish jarayonini yengillashtiradi va motivatsiyasini oshiradi.

Yordamchi pedagogik materiallarning asosiy turlari quyidagilardan iborat:

- **Vizual materiallar:** rasmlar, diagrammalar, kartochkalar va jadval shaklidagi qurollar.

- **Audiovizual vositalar:** audio yozuvlar, video materiallar, interaktiv darsliklar.

- **Maxsus formatdagi matnlar:** yirik shrift, Brayl yozuvi, rangli va kontrastli matnlar.

Ushbu vositalar yordamida o'quvchilar turli sezgi organlari orqali bilimni qabul qiladi va uni yanada mustahkamlash imkoniga ega bo'ladi.

Rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun an'anaviy o'qitish metodlari har doim samarali bo'lmaydi. Shu sababi yordamchi pedagogik materiallar quyidagi jihatlar bilan muhim hisoblanadi:

1. Individual yondashuvni ta'minlaydi- har bir bolaning qobiliyati va ehtiyojiga mos material tanlash orqali ta'lim samaradorligini oshiradi.

2. Bilimlarni o'zlashtirishni osonlashtiradi- murakkab tushunchalarni sodda va vizual shaklda yetkazadi.

3. Faollik va motivatsiyani oshiradi- rang-barang va interaktiv materiallar o'quvchilarni dasrga qiziqishini kuchaytiradi.

4. Ijtimoiy ko;nikmalarni rivojlantiradi- guruhda ishlashga mo'ljallangan materiallar bolalarning kommunikativ qobiliyatlarini shakllantiradi.

Masalan, eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun vizual materiallar, ko'rishida muammosi bo'lganlar uchun esa audio materiallar muhim ahamiyat kasb etadi.

Yordamchi pedagogik materiallardan samarali foydalanishda o'qituvchining roli muhim hisoblanadi. U:

- O'quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlashi;
- Materiallarni darsga moslashtirish;
- O'quv jarayonini tizimli va qiziqarli qilish uchun interaktiv metodlardan foydalanishi kerak.

Shuningdek, pedagog doimiy ravishda o'z kasbiy malakasini oshirib, yangi innovatsion yondashuvlarni o'rganishi zarur. Materiallarni tanlashda o'quvchilarning yosh xususiyati, rivojlanish darajasi va qobiliyatlari hisobga olinadi.

Xulosa. Mazkur maqolada rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalar uchun yordamchi pedagogik materiallarning inklyuziv ta'lim jarayonidagi o'rni va ahamiyati ilmiy jihatdan

Date: 27th March-2026

tahlil qilindi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki , yordamchi pedagogik materiallar o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olib , bilim olish jarayonini yengillashtiradi, ularning kognitiv faolligini oshiradi, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi va ijtimoiy moslashuv jarayonini rag'batlantiradi.

Vizual, audiovisual va interaktiv didaktik vositalardan samarali foydalanish bolalarning murakkab tushunchalarni tushunishini osonlashtiradi, darsga bo'lgan qiziqish va motivatsiyani kuchaytiradi. Shuningdek, yordamchi materiallar orqali bolalar guruh ishlarida faol ishtirok etadi, kommunikativ kompetensiyalari rivojlanadi va o'zaro ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini oshiradi.

Pedagogning kasbiy kompetensiyasi , innovatsion yondashuvlarni qo'llashi va individual ta'lim strategiyalarini tatbiq etishi ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshirdi. Shu sababi, yordamchi pedagogik materiallardan tizimli va maqsadli foydalanish inklyuziv ta'lim sifatini yaxshilash, rivojlanishda nuqsoni bo'lgan bolalarning o'quv jarayonida muvaffaqiyatini ta'minlash hamda ularning shaxsiy rivojlanishiga hissa qo'shishning muhim vositasi hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari pedagoglarga dars jarayonini optimallashtirish, individual yondashuvni mustahkamlash va o'quvchilarning bilim, ko'nikma va ijtimoiy moslashuvini rag'batlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar sifatida qo'llanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ainscow, M., & Booth, T. (2019). Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. Bristol: CSIE.- inklyuziv ta'lim tamoyillari va qo'llanilishi .
2. Florian, L. (2014) . The SAGE Handbook of Special Education. London: SAGE Publications.- maxsus ehtiyojli bolalar uchun ta'lim yondashuvlari
3. Eshmamatova, S. T., & Bazarbayeva , Y. O. (2025). Inklyuziv ta'limning tashkil etishning pedagogik- psixologik aspektlari. TADQIQOTLAR, 70(2), 152-155.- inklyuziv ta'limning psixologik va pedagogik asoslari.
4. Satimova, M. A. (2025). Inklyuziv ta'limning rivojlanishida imkoniyati cheklangan bolalarning o'rni. ILMIIY TADQIQOTLAR VA YANGI OLAM, 2(1), 95-100. Inklyuziv muhit va integratsiya masalalari.
5. Tilakova, M. A. (2024) . Inklyuziv ta'lim ishtirokchilarini psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashni samarali tashkil etish. PEDAGOGS, 61 (1), 22-27. – inklyuziv ta'lim subyektlarini qo'llab quvvatlash.
6. Iroda Xasanova. (2025). Inklyuziv ta'limda o'qituvchilarning roli va tayyorgarligi. MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI JURNALI, 3(9).- o'qituvchi kompetensiyasi va malakasi masalalari.
7. Djurayeva, S. B.Q., & Qalandarova, S. A. (2026). Inklyuziv ta'lim sharoitida eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash metodikasi. ZDIF Journal.- maxsus ehtiyojli talabalar bilan metodik ishlash.

Date: 27th March-2026

8. Kamolova , Y. M. (2026). Цифровые педагогические средства как фактор социальной и образовательной инклюзии детей с нарушениями слуха в начальной школе, Science and Education, 7 (1), 974-990.- raqamli pedagogik vositalar va inklyuziya.

